

ОБОВ'ЯЗОК СВІДКА ПРИБУТИ ЗА ВИКЛИКОМ ДО СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА, СЛІДЧОГО СУДДІ ЧИ СУДУ

Олександр Васильович Чепель

ORCID ID: 0009-0006-7341-4599

аспірант

Державний податковий університет, Україна

Підставою для виклику та допиту конкретної особи у якості свідка є те, що їй відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження. Такими обставинами, згідно ч. 1 ст. 91 КПК України є наступні: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [5]. Як бачимо, законодавець сформулював досить широке коло обставин, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження. Зважаючи на їх обсяг свідки можуть і не розуміти, що деякі відомі їм обставини стосуються кримінального провадження, тому не з'явитися на допит, посилаючись на відсутність поінформованості про конкретні обставини, вони також не можуть.

Практика свідчить, що не кожна особа, викликана в якості свідка, набуде надалі його прав та обов'язків у повному обсязі. Статті 66 та 224 КПК України не вимагають, щоб кожна особа, викликана в якості свідка, була в обов'язковому порядку допитана. Слідчий, прокурор, викликаючи особу, не завжди впевнені в її поінформованості про обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і не можуть визначити зміст можливих показань. Матеріали кримінальних проваджень свідчать про те, що в половині випадків на момент виклику слідчий не має даних про те, що особі взагалі відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, тобто слідчий діє, здебільшого, навмання. Тому найчастіше з особою, викликаною в якості свідка, проводиться попередня бесіда. Слідчий аналізує отриману від співрозмовника інформацію з точки зору її відношення до предмета доказування та приймає рішення про необхідність допиту цієї особи в якості свідка. Лише після ухвалення позитивного рішення про

проведення допиту та його початку, відповідно до вимог кримінального процесуального закону, на допитувану особу у повному обсязі покладаються процесуальні обов'язки свідка. Таким чином, спочатку, на момент виклику в якості свідка на особу покладається лише процесуальний обов'язок прибути за викликом. Законодавець створив конструкцію, згідно з якою викликана особа набуває обов'язків свідка не одномоментно, а поетапно: спочатку на неї покладається обов'язок прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду, потім, після з'ясування її дійсної поінформованості про обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, вона або обтяжується іншими обов'язками, передбаченими ч. 2 ст. 66 КПК України, або вибуває із кримінального процесу. Таким чином, доказові правовідносини з особою, викликаною в якості свідка, розвиваються в міру виникнення у неї нових обов'язків.

Із загального тлумачення обов'язку свідка прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду витікає обов'язок свідка прибувши за викликом в зазначений час, дочекатись уваги слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду. На практиці не рідко виникає ситуація, коли свідок, прибувши до правоохоронних органів, годинами очікує проведення з ним слідчої дії. Більшість науковців та практиків схильні пояснювати таке становище «завантаженістю слідчого», та називати відповідну ситуацію безвихідною. Проте, подібні висловлювання є дещо категоричними, такими, що не враховують інтересів пересічних громадян, які залучаються до розслідування та судового розгляду кримінальних справ. Спосіб розв'язання проблеми існує. Як було запропоновано О.В. Більковою, якщо протягом двох годин свідок не був допитаний, слідчий не має повноважень надалі затримувати його без згоди на те, і повинен перенести допит на інший день. При цьому свідок не позбавляється права отримувати відшкодування витрат, пов'язаних із викликом для дачі показань. Такий підхід до виклику свідка, в першу чергу, дозволить контролювати затрачений особою час на проведення слідчих дій для подальшого визначення сум відшкодування коштів для явки до слідчого [1, с. 60-61]. Відшкодування витрат, незалежно від того, проводився допит чи ні, має гарний потенціал для: врегулювання психологічних конфліктів, що виникли через це; зниження рівня негативу до правоохоронних органів. Підхід, що враховує понесені свідками фінансові втрати, створює в країні атмосферу взаєморозуміння та співробітництва.

Особа викликається на допит шляхом вручення їй повістки про виклик. Після розпису особи про отримання повістки, або здійсненні нею інших дій, які свідчать про факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом, вона набуває процесуального статусу свідка, з першочерговим обов'язком прибути за викликом на допит. У повістці про виклик на допит повинно бути зазначено: прізвище та посада уповноваженої особи, який здійснює виклик на допит; найменування та адреса установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку; ім'я (найменування) особи, яка викликається на допит, та її адреса; найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик на допит; вказано процесуальний статус особи – свідок; час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи; процесуальна дія – допит; наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу, та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження; передбачені КПК України поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення; підпис уповноваженої особи,

яка здійснила виклик. Поважними причинами неявки свідка визнаються: затримання, тримання під вартою або відбування покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; несвоєчасне одержання повістки про виклик; інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик [5]. Повідомлення про наявність заздалегідь відомих поважних причин та документ, що засвідчує неявку з поважної причини, повинні бути надані свідком суб'єкту, який здійснив виклик, заздалегідь. Так, перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю має бути підтверджене відповідним офіційним документом, виданим даним закладом, який підтверджує неможливість тимчасово його залишити. Що стосується підтвердження тяжких хвороб, то вітчизняне законодавство не містить їх конкретного переліку. Вважаємо, що тяжкою хворобою є та хвороба, яка створює реальну загрозу для життя чи здоров'я особи. У зв'язку з цим, на нашу думку, офіційний документ від закладу охорони здоров'я повинен містити не лише найменування хвороби, а й вказівку на те, що вона реально загрожує життю чи здоров'ю особи.

Невиконання свідком обов'язку щодо прибуття за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду тягне настання для нього певних негативних наслідків: накладення грошового стягнення, застосування приводу, настання відповідальності, здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження. Неприбуття свідка за викликом створює затримки у досудовому розслідуванні та судовому розгляді.

Аналіз кримінальних проваджень свідчить про те, що з усіх заходів процесуального примусу на практиці максимально широко стосовно свідка використовується накладення грошового стягнення. Примусовий характер грошового стягнення обумовлений його матеріальними наслідками для свідка, щодо якого прийнято рішення про його накладення. Одночасно можна відзначити карально-відновний характер даного заходу, який сприяє виконанню свідком свого обов'язку прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду. Грошове стягнення за неприбуття за викликом на допит накладається на свідка в розмірі від 0,25 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, в залежності від того, хто здійснює виклик. У випадку неприбуття на виклик: слідчого, прокурора розмір грошового стягнення коливається від 0,25 до 0,5; слідчого судді, суду – від 0,5 до 2. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 03.11.2022 р. № 2710-IX прожитковий мінімум для працездатних осіб з 1 січня 2023 року складає 2684 грн. [6]. Отже, грошове стягнення за неприбуття свідка за викликом на допит в 2023 році може складати суму: від 671 грн. до 5368 грн. Вважаємо, що розмір грошового стягнення за неявку за викликом не є достатньою мотивацією, оскільки свідки вважають за краще сплатити штраф замість виконання свого обов'язку. Розмір грошового стягнення, встановлений КПК України, не виконує покладених на нього функцій, внаслідок чого вимагає перегляду у бік суттєвого збільшення.

З метою уникнення затримок у досудовому розслідуванні та судовому розгляді вітчизняне законодавство має, за аналогією з обов'язками інших суб'єктів

кримінального процесу, чітко встановити обов'язок свідка повідомити заздалегідь суб'єктів та органи, які проводять допит, про свою неможливість з'явитися на їхній виклик, надавши підтвердження причин своєї відсутності. Обов'язки свідка мають бути чітко й зрозуміло сформульовані для забезпечення ефективного виконання та дотримання положень кримінального процесуального законодавства. Невизначені, незрозумілі чи приховані обов'язки ускладнюють виконання свідком покладеної на нього в кримінальному процесі ролі, спричиняють (як для свідка зокрема, так і для досудового розслідування та судового розгляду в цілому) настання різних негативних наслідків.

Обов'язки, які не мають чіткого та зрозумілого змісту, неспроможні регулювати поведінку зобов'язаних осіб. Оцінка виконання таких обов'язків є ускладненою як для самих зобов'язаних осіб, так і для правоохоронних органів та посадових осіб, відповідальних за виконання положень кримінального процесуального законодавства. Невизначені обов'язки породжують несправедливість, допускають довільне тлумачення законів. Вони залишають місце для різних інтерпретацій, що може призвести до конфліктів та непорозумінь як серед учасників кримінального процесу, так і в системі правозастосування. Конкретні та чітко сформульовані обов'язки, на нашу думку, сприяють більш справедливій та передбачуваній реалізації положень кримінального процесуального законодавства, підвищують ефективність діяльності уповноважених осіб, пов'язаних із розкриттям, розслідуванням кримінальних правопорушень та розглядом їх у суді. У зв'язку із вищевикладеним вважаємо за необхідне пункт перший частини другої статті 66 КПК України після слів «прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду» доповнити словами «а в разі неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття».

Список використаних джерел:

1. Белькова О. В. (2005). Правовий статус свідка в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х. 223.
2. Габрелян А. Ю. (2020). Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*, 3(13). 27-33.
3. Габрелян А. Ю. (2020). Аналіз сучасного стану ринку інтимних послуг в світі та в Україні. *Траектория науки*, 6(10). 2001-2013.
4. Габрелян А. (2021). Вектор розвитку України: дилема вибору. *Матеріали конференцій МЦНД*. Вилучено з <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
7. Чепель О. В., Габрелян А. Ю. (2023). Показання свідка в кримінальному процесі: поняття, зміст, вимоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 4. 451-458.
8. Artemenko O, Melnyk O. A., Yarosh A. O., Lytvyn O. V., Gabrelyan A. (2021). Administrative and legal culture of driving a vehicle as a factor in the social consciousness of a road user. *Revista Relações Internacionais do Mundo Atual Unicuritiba*, 3(32). 50-63.